

5. Чельшкова М. Б. Теория и практика конструирования педагогических тестов/ М. Б. Чельшкова. М.: Логос. – 2002. – 136 с.

The article describes the experience of creation the e-training complex on the methodical cycle discipline in order to optimize the process of training the specialists for special education system of the Republic of Belarus.

Keywords: electronic training complex, professional competence, reference and information module, an interactive module, control and diagnostic module.

Отримано 19.9. 2013

УДК 376.091.33:159.93

А.Б. Заплатинська

СТАНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЯ "СЕНСОРНА ІНТЕГРАЦІЯ" У КОРЕКЦІЙНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

У статті розкрито питання впровадження поняття сенсорної інтеграції у корекційній педагогіці та шляхи використання цього терміну у міжгалузевих дослідженнях, впровадження його у педагогічній діяльності в процесі організації корекційно-реабілітаційних занять.

Ключові слова: сенсорна інтеграція, сенсорно-інтеграційна терапія, сенсорна депривація

В статье раскрыты вопросы введения понятия сенсорной интеграции в коррекционной педагогике и пути использования этого термина в межотраслевых исследованиях, внедрение его в педагогической деятельности в процессе организации коррекционно-реабилитационных занятий.

Ключевые слова: сенсорная интеграция, сенсорно-интегративная терапия, сенсорная депривация.

Розглядаючи розвиток науки у галузі корекційно-реабілітаційної роботи на подолання рухових дисфункцій, виникнення яких пов'язане із центральною нервовою системою, досліджено, що на початку ХХ ст. у науково-терапевтичних колах переважав підхід, який брав до уваги лише непрямий ефект із застосуванням методів реабілітації, які впливали з анатомічного стану та ортопедичних знань. Сьогодні йдуть

пошуки відповідей на питання – яким чином дисфункції сенсорної сфери впливають на виникнення рухових порушень і навпаки, як, впливаючи на формування сенсорної інтеграції, можемо корегувати рухові розлади, зокрема, у осіб із церебральним паралічем.

У багатьох дослідженнях доведено, що для правильного функціонування ЦНС необхідне належне надходження інформації від органів чуття. Актуальність даного питання сприяє постійному науковому пошуку відповіді, що саме вважаємо явищами "сенсорної інтеграції" і як їх розуміємо, та яким чином впливати на організм дитини для його формування.

Поняття "сенсорна інтеграція" вперше вжив британський учений у галузі фізіології і нейробіології – сер Чарлз Скотт Шеррінгтон у 1902 році щодо функцій нейронів. На сьогодні існує ряд різноманітних підходів та пояснень процесу та явищ сенсорної інтеграції. Їх огляд дозволить зрозуміти еволюцію цього поняття та шляхи впровадження його у психолого-медико-педагогічний простір. Зокрема, застосування по відношенню до дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Вчені-фізіологи неоднозначно описують це явище. І.М. Сеченов відзначає, що орган чуття є почергово рецептором й ефектором, де в основі відчуття лежить повний і складний рефлекторний акт, що підкорюється загальним законам рефлекторної діяльності. Отже, процес відчуття – система сенсорних дій, спрямованих на селекцію і перетворення специфічної енергії зовнішньої дії, яка забезпечує адекватне відображення навколишнього світу. Кожне сприйняття відбувається на основі чуттєвих даних відчуттів, враховує відтворений минулий досвід і осмислення сприйнятого. Надалі цими образами оперують увага, пам'ять, мислення, емоції, почуття. Отже, діяльність аналізаторів не є ізольованою і виявляється у складній взаємодії ЦНС.

В.М. Бехтерев зазначав: "...в роботі кори головного мозку немає абсолютної постійності, а все відносно". В. Бехтерев із своїми учнями розкриває постійну зміну в діяльності центральної нервової системи, яка зумовлена безперервним змінним впливом на органи чуття і разом з тим впливом постійної імпульсації зі сторони внутрішніх органів і систем [5;7].

Інтенсивний розвиток психофізіологічних досліджень даного питання припадає на початок 60-х – кінець 70-х років ХХ ст. у зв'язку із удосконаленням електрофізіологічних методів (електроенцефалографії) та появою нових магнітоенцефалографії, позитронно-емісійної, ядерної, магнітно-резонансної томографії, мікроелектродної техніки реєстрації імпульсної активності нервових клітин та інше, що дало змогу науковцям оперувати принципово новими експериментальними даними.

Завдяки використанню технічних медичних апаратів вдалося інтегрувати теоретико-практичні дослідження попередників. Зокрема, концепцію біологічного аналізатора І. Павлова з принципами нейронної організації мозкових структур за Е. Адріаном; виявити модульну організацію сомато-сенсорної кори, описану Т. Візелом,

В. Маунткаслом, Д. Х'юбелом; розробити теорію кодування інформації в сенсорній системі за В. Мак-Каллохом, Є. Соколовим, Д. Хеббом; описати нейронні коди пам'яті за А. Лебедевим та мислення – за М. Лівановим і Т. Гречанко; дослідити фізіологічні механізми емоційної поведінки авторів П. Мілнера, Дж. Олдса, Р. Томпсона; виявити принципи поєднання жорстких та гнучких ланок кірково-підкіркових структурно-функціональних систем, які забезпечують психічні процеси за Н. П. Бехтеревою.

Наприкінці 60-х рр. нового, ширшого значення терміну "сенсорна інтеграція" надала др. Джейн Айрес (Dr. Jean Ayres), яка розробила першу концепцію сенсорної інтеграції й висловила думку, що система відчуттів готова функціонувати ще до народження дитини. Підтвердженням цього є наявність у плода активної сенсорної системи, що відображено у медичних дослідженнях.

Визначено, що органи почуттів і відповідні центри мозку дитини розвиваються до третього місяця вагітності, а протягом наступних шести вони удосконалюються і спеціалізуються відповідно до виконуваних в подальшому функцій [1].

Таким чином, у внутрішньоутробному розвитку зір перебуває в стані тимчасової бездіяльності, оскільки не можливий без світла. Проте плід сприймає слабке помаранчеве світло при безпосередньому висвітленні живота матері; нюх, проявляється лише за наявності повітря, тому не діє до моменту народження; смак добре розвинений, плід поглинає певну кількість амніотичної рідини. Дослідження показали, що додавання розчину цукру шляхом введення у навколоплідні води змушує плід жадібно "ковтати" подвійну порцію. При використанні гірко розчину кількість споживаної плодом рідини зменшується, як наслідок негативних смакових відчуттів є гримаси незадоволення плоду, що добре видно під час УЗД.

На сьогодні найбільш детально вивчено чутливість шкірного покриву плоду, яка піддається безперервному впливу м'язів матки і черевної стінки матері. Так, лікар Франц Вельдман (Данія), розробив метод встановлення зв'язку з плодом на емоційному рівні, гаптономія (контакт через дотик), що дає можливість підтримувати глибокий контакт між батьком, матір'ю і плодом через черевну стінку.

Достатньо вивчено слухові сприймання плоду, оскільки внутрішнє вухо, яке сприймає звуки і передає сигнали в мозок, формується в кінці шостого місяця вагітності. Фахівці отримали висновки, що якщо батько регулярно розмовляє з плодом під час вагітності дружини, то після народження дитина буде впізнавати його голос. Голос матері знімає напруження та повертає плід, а згодом дитину у стан рівноваги. Також відзначають, що плід вибірково реагує на музику так, твори Бетховена і Брамса діють на плід збудливо, Моцарта і Вівальді – заспокоюють його, рок-музика змушує його "шаліти", а діти розпізнають музику або пісні, почуті в пренатальному періоді.

Щоб зрозуміти цей феномен, в університетах і лікарнях було проведено низку досліджень і доведено існування вібраційного резонансу. Тобто, при стимуляції однієї системи чи нервового центру вібрація поширюється на інші, які іннервуються і це призводить до динамізації всієї центральної нервової системи, включаючи мозок.

Отже, плід, що розвивається внутрішньоутробно, запам'ятовує сенсорну інформацію та інформацію емоційного характеру, які отримує через матір і зберігає її на клітинному рівні. Це доводить існування процесів безперервної реєстрації і запам'ятовування. Про подібний феномен писали С.Л. Рубінштейн та І. Менухін [3].

У психолого-педагогічній науці класичні зарубіжні системи розглядають феномен сенсорної інтеграції під проміжним поняттям "сенсорного виховання". Так, О. Декролі, М. Монтесорі, Ф. Фребель, Ф. Фолькельт і ін. спираються на положення про те, що дитина від народження вже має сенсорні здібності, які можна деяким чином підсилити, використовуючи відповідні вправи.

Враховуючи дослідження нейрофізіології та психології варто розглянути декілька сучасних теорій щодо розуміння існування поняття "сенсорна інтеграція" та фізіологічних передумов, які лежать в його основі.

Так, за І. Мюллером, уся сукупність сенсорного досвіду ("сенсоріум") визначається станом сенсорних нервів або їхньої мозкової проєкції, а кожен орган чуття пов'язаний з нервами, які виробляють "специфічні енергії", або якості у відповідь на стимул. Той самий стимул, діючи на різні нерви, зумовлює різні якості переживань, а різні впливи на той самий нерв зумовлюють однакову сенсорну якість. Цю ідею підхопили Г. Герінг (теорія колірної зору) та Г. Гельмгольц - стосовно аналізу слухового сприйняття.

Г. Фехнер запропонував інший підхід до взаємовідношень фізичної стимуляції та її феноменального образу "психофізичний паралелізм", кількісна психофізична закономірність, що пов'язує силу відчуття певної сенсорної якості та величину відповідного впливу (вага, розмір, інтенсивність), тощо.

Таким чином, поєднання уявлень (знань) та актуальних вражень досягають за рахунок звичних, повторюваних процесів, які мають форму емпіричного "умовиводу" або логічного висновку, але відбуваються автоматично, несвідомо. Такий "емпіричний" погляд було протиставлено "нативізму", котрий визнає вродженість і незмінність стимульно-сенсорних зв'язків.

Вирішальним аргументом на користь "емпіризму" послуговували дослідження Дж. А. Стреттона, які довели здатність успішно і швидко відновлювати можливість до просторового орієнтування після інверсії (розвороту навколо горизонтальної осі) мережевого зображення.

Автори гештальттеорії, Ф. Брентано, Е. Гуссерль, Е. Маха фон Еренфельса, вважають сприйняття форми як суб'єктивного феномена і

як рідного (зовнішній світ, мозок) явища, між якими існують відносини ізоморфізму, або структурної схожості.

Теорія канадського психофізіолога Д. О. Хебба про істотні властивості сприйняття, які не є вродженими, а потребують навчання. Так, заучуються і відтворюються послідовні акти, які містять сенсорні й моторні компоненти. Фізіологічними одиницями сприйняття учений визнає клітинні ансамблі, які поєднуються.

Сенсорно-тонічну теорію поля запропонували американські дослідники Уопнер і Вернер для інтерпретації великої кількості фактів і феноменів просторового сприйняття, яке розглядають як результат інтеграції всієї сукупної сенсорної інформації, що виходить як від об'єкта, так і від самого суб'єкта. Ця система зазвичай перебуває в рівновазі, а в разі порушення цього стану прагне відновити його через зміну одного з параметрів.

Теорія фіксованої установки, запропонована грузинським психологом Д.М. Узнадзе, як спроба пояснити організуючу роль попереднього досвіду у формі потребнісних, або предметних очікувань, передналаштувань, здебільшого неусвідомлених щодо актуального (ситуаційних) сенсорних даних. У своїй теорії Д. Узнадзе розглядає установку не як безпосередню суб'єктивну обробку сенсорного впливу, а як певну інтенційну активність суб'єкта у певній ситуації.

Теорія перцептивної готовності американського психолога Дж. Брудер сприйняття розглядають як процес категоризації: сигнал, що надійшов, зв'язується певним чином (краще або гірше) з "підготовленою" категорією, яка визначає умови, необхідні для підтвердження чи спростування перцептивної гіпотези. Стратегії процесу розв'язання охоплюють кілька стадій: первинну, грубої категоризації, пошуку додаткових ознак, проміжної й остаточної перевірки. На готовність категорій впливає контекст, міра обізнаності з об'єктом та актуальні потребнісні установки. Запропоновано чотири механізми - прототипи нейрофізіологічних процесів, які забезпечують перцептивну готовність: угруповання й інтеграція (за типом клітинних ансамблів Хебба); упорядкування альтернатив; встановлення відповідності та блокування "входів".

Психологи, які об'єдналися навколо цього теоретичного підходу, що дістав назву "Новий погляд" (Постман, Лачінс, Шеріф та ін.), зробили істотний внесок і в експериментальне дослідження процесів перцептивної установки, широко застосовуючи процедуру тахістоскопічного подання стимулів (малюнків, слів), які мають різну суб'єктивну ймовірність.

Теорія активного сприйняття (Моторна теорія сприйняття), важливу роль моторної активності в сприйнятті, особливо в зоровій функції й активному дотику, визнавали багато дослідників (Г. Гельмгольц, І. Сеченов, Н. Ланге, Ч. Шеррінгтон, Д. Гебб та ін.). Однак на питання про специфічний внесок моторики у формування та функціонування чуттєвого образу вони давали різні відповіді. Одна з крайніх позицій, яка розглядає пізні кінестетичні відчуття як джерело й основи

просторового та гностичного чуттєвого образу, дістала назву моторної теорії сприйняття.

В.А.Барабанщиков у монографії "Сприймання та подія" узагальнив багаторівневі дослідження перцептивних процесів підтвердивши, що чуттєве відображення лежить в основі перцептивних досліджень. Автор характеризує різні традиційні підходи до вивчення сприйняття та протиріччя які їх супроводжують. Результат його дослідження – це постановка завдань інтегральної концепції "онтологічний напрям" і доводить, що сприйняття не лише когнітивний зміст, а й подія життєдіяльності.

Таким чином, адекватне відображення внутрішньосистемних процесів та керування ними є необхідною умовою ефективного відображення у зовнішньому середовищі. Тому, будь-яке сприйняття зовнішніх явищ полі-модальне, тобто завжди залучено чуттєві відображення внутрішніх процесів.

Обґрунтували функціональну диференціацію нейронів (О. Батуєв, Ч. Гросс, Дж. О'Кіф, І. Конорський, В. Швирков) тощо, подальше розроблення системної методології, представленої теорією функціональних систем (П. Анохін), нейропсихологічною теорією системної динамічної локалізації психічних функцій (О. Лурія), теорією рухової активності (М. Бернштейн) [7].

Запропоновані цими авторами концептуальні ідеї стали методологічним підґрунтям нового напрямку – системного підходу до розуміння психофізіологічних та нейрофізіологічних явищ сенсорної інтеграції у той час як людина використовує досвід суспільства (Ю. Александров, К. Анохін, Л. Виготський, О. Леонтьєв, О. Лурія, С.Рубінштейн, Є. Ільїн, К. Судаков, В. Швирков).

Ще у 30-х рр. ХХ ст. Л.С. Виготський звернув увагу на те, що в основі формування і розвитку вищих психічних функцій лежить складний процес інтеграції зовнішнього світу у внутрішній. Керуючись його теорією про складність структури порушення, можна частково пояснити брак успіху в проведенні корекційної роботи з дітьми із порушеннями розвитку, коли здійснюється корегування психічної сфери без відповідного врахування особливостей перцептивної сфери [2].

О.В. Запорожець відзначав, що недоліки різних складових сенсорних систем призводять до функціональних чи органічних порушень у роботі моторної сфери та внутрішніх органів. Крім того, від правильного функціонування сенсорних систем залежать такі вищі функції мозку як пам'ять, формування і розвиток мовлення, мислення, самопізнання, комунікативні функції). Серед вірогідних проблем онтогенезу у цій площині можна зазначити як загальні недоліки сенсорного виховання (несформованість сенсорних еталонів, недостатній сенсорний розвиток тощо), так і проблему формування здатності до так званої сенсорної інтеграції, в якій інтегрування сенсорних відчуттів здійснюється на рівні нейрофізіологічного процесу центральної нервової системи.

Ж. Піаже запропонував розглядати розвиток сприйняття як певного роду діяльність, яка організує і збагачує взаємозв'язки між елементами в сенсорному полі. Первісну недиференційованість перцептивного поля узгоджується із зовнішньо-руховою активністю дитини, яка, зіштовхуючись з незмінними властивостями речей, породжує сенсомоторні схеми переміщення в середовищі і маніпулювання об'єктами.

Ж. Жак-Руссо підкреслював, що зі всіх здібностей першими формуються і вдосконалюються відчуття. Дитина оволодіває азами знань про предмет, як першою книгою життя. М. Монтессорі вважала, що сенсорний розвиток тісно пов'язаний з інтелектуальним. Важливого значення сенсорному вихованню, для всебічного розвитку дитини, надавали також: Ф. Фребель, К. Ушинський, С. Русова, Л.А. Венгер.

Таким чином, в основі психолого-педагогічного розуміння сенсорної інтеграції лежать нейрофізіологічні та суспільні явища, такі як: сенсорний розвиток, сенсорне виховання, сенсорна культура. Де сенсорний розвиток розглядаємо, як засвоєння соціального досвіду шляхом залучення процесів відчуття та сприйняття, формування у індивіда уявлень про зовнішні властивості предметів: форму, колір, розмір та розміщення їх у просторі. Також, під цим поняттям, розуміємо оволодіння дитиною системою відповідних сенсорних еталонів, тобто певних зразків якостей предметів створених людством у ході суспільно-історичного розвитку.

Засвоєння дітьми суспільного сенсорного досвіду шляхом використання сенсорних еталонів знайшли своє підтвердження в ряді експериментальних робіт зі сприйняття звуковисотних відношень, кольорів, величин, форм та ін., авторів Л.А. Венгера, Г.А. Кислюка, Л.А. Пеньковської, В.П. Сохіної, А.Г. Рузької й ін.

Сенсорний розвиток становить фундамент пізнавального розвитку дитини, оскільки чуттєве пізнання світу у ранньому та дошкільному віці є найбільш сприятливим періодом для формування і вдосконалення діяльності органів чуття, накопичення уявлень про оточуючий світ [5].

Поняття сенсорне виховання, в системі освіти це керований педагогічний вплив на формування способів чуттєвого пізнання і вдосконалення відчуттів та сприймань.

Тому в історії психології і педагогіки проблема генезису сприйняття і сенсорних здібностей привертала увагу багатьох учених, дослідників. Значний внесок у процес сенсорного виховання дошкільників зробили педагоги: З.М. Богуславська, Л.А. Венгер, О.О. Гребенщикова, Д.Б. Ельконін, Н.С. Карпінська, М.Ю. Кистяківська, О.Г. Пілюгіна, М.П. Сакуліна, І.Б. Теплицька, Є.І. Удальцова, О.П. Усова, О.Л. Фрухт та ін. В Україні свої праці сенсорному вихованню та сенсорному розвитку присвятили І.А. Барбашова, З.П. Дорошенко, Н.В. Маліновська, Т.А. Маркова, Т.І. Поніманська, І.Є. Светлова, С.В. Трикоз.

На дидактичну та виховну цінність сенсорного виховання вказували

О.М. Граборов, О. Декролі, Ж. Демор, О.В. Запорожець, Я. Коменський, Г.С. Костюк, М. Лісіна, Б. Менель, М. Монтессорі, С.Ф. Русова, В.О. Сухомлинський, С. Русова, Ф. Фребель, К. Ушинський, Є. Тихеева. Автори вважають, що сенсорні процеси лежать в основі спілкування дитини з оточуючим світом, а це має важливе значення для всебічного розвитку дитини і є однією з основних сторін дошкільного виховання. Тому для успішного засвоєння знань про оточуючий світ необхідно, щоб усі органи відчуття функціонували в межах норми і отримували подразники, стимули різної сили та концентрації.

Великого значення для сенсорного виховання має сформованість у дітей сенсорних еталонів, це не означає навчитись правильно називати предмети, якості, а необхідність мати чіткі уявлення про різновиди кожної якості та вміння використовувати їх для аналізу. Оволодіння сенсорними еталонами дає змогу сприймати навколишній світ крізь призму суспільного досвіду. Отже, дитина привчається бачити властивості предметів як різновиди або поєднання відомих зразків.

Соматичне захворювання чи психофізичне порушення розвитку (відсутність органів сприймання чи ураження ЦНС) знижує рівень активності внаслідок чого дитина отримує неповну, нечітку, спотворену інформацію. Тому світ її вражень стає біднішим.

Поняття сенсорна культура увійшло в дошкільну педагогіку завдяки працям М. Монтессорі. Вона вважала, що дитина розвивається шляхом – соціального наслідування. Тому сенсорна культура – це результат засвоєння дитиною культури створеної суспільством; це загальноприйняті уявлення про предмети, їх колір, фактуру, розмір, кількість і ін. [4].

Відповідно до входження поняття "сенсорна інтеграція" у психолого-медико-педагогічний простір варто розглянути стани, які передбачають виникнення різних порушень при надмірі або нестачі проходження імпульсів до ЦНС, що призводить до дезінтеграції.

Так, Miller і співавт., 2007, використовує термін – сенсорні дисфункції інтеграції (SID), і розглядає їх як неврологічний розлад який характеризується дефіцитом сенсорної інтеграції. У сучасній діагностичній нозології використовується як - сенсорні розлади обробки інформації. Розлади проявляються у тому, що мозок не може відфільтрувати фон подразників і визначити їх важливість, якщо дитина не мала справу з великою кількістю сенсорних відчуттів протягом доби.

Також вживаємо поняття сенсорна деривація – часткова або повна відсутність одного чи кількох органів відчуттів зовнішнього впливу. Часто сенсорна деривація використовується у значенні терапії, що має релаксаційний ефект і "запускає" процеси: внутрішнього підсвідомого аналізу, структурування і сортування інформації, самоналаштування і стабілізації психіки. При цьому враховується, що тривала відсутність зовнішніх подразників може призвести до надмірної збудливості, галюцинацій, депресії та асоціальної поведінки.

Відповідно до перелічених та охарактеризованих вище явищ у

психолого-педагогічному аспекті з'являється термін - сенсорно-інтегративна терапія. Одними із базових підходів сенсорної терапії є методи відновлення чуттєвості, тобто активація мозку шляхом стимуляції первинних відчуттів що набуває лікувального характеру. Метод сенсорної інтеграції є немедикаментозним і виступає як засіб профілактики, лікування, реабілітування, заснований на знаннях основ фізіології, психології, корекційної педагогіки, педіатрії, педагогіки, психіатрії.

Отже, сенсорно-інтегративна терапія – це надання дитині такої кількості та інтенсивності відповідних стимулів (сенсорних, вестибулярних, пропріоцептивних, тактильних), що створить умови стимуляції центральної нервової системи шляхом формування її діяльності і покращення функціонування синаптичних з'єднань.

Метою терапевтичних занять із сенсорної інтеграції є компенсація, визначених діагнозом порушень та розладів чуттєвої інтеграції. Важливим аспектом успіху таких занять є мотивація дитини та вміння педагога адаптувати завдання до її потреб і проводити їх у формі "керованої навчальної гри".

Враховуючи досвід різних культур та інтерпретації поняття сенсорна інтеграція, можемо розглядати її, як процес, під час якого нервова система дитини отримує інформацію від рецепторів усіх відчуттів (нюх, вестибулярний апарат, відчуття тіла чи пропріорецепція, тактильні відчуття, зір, слух, смак), згодом організують та інтерпретують так, щоб вони були використані у цілеспрямованій діяльності. У більшості людей даний процес відбувається автоматично, забезпечуючи реакції, відповідно до потреб оточення і зумовлює сенсомоторний розвиток. У випадку виникнення порушень обробки сенсорних сигналів проявлятимуться дисфункції у моторному, пізнавальному розвитку та поведінці дитини [3;5].

Таким чином, розвиток сенсорних відчуттів і сприймань та їх інтегрування шляхом застосування методу сенсорної інтеграції у розвитку дитини є основою інтелектуального розвитку; дозволяє впорядковувати хаотичні уявлення дитини отримані під час взаємодії із зовнішнім світом; розвиває спостережливість; готує до реального життя; є основою для розвитку уваги; розвиває увагу; дає можливість оволодівати новими способами предметно-пізнавальної діяльності; забезпечує засвоєння сенсорних еталонів; забезпечує засвоєння навичок навчальної діяльності; впливає на розширення словникового запасу; впливає на розвиток зорової, слухової, моторної, образної і інших видів пам'яті.

Отже, "сенсорна інтеграція" як принцип діяльності мозку та "сенсорне інтегрування" як процес формування потрібних для повноцінної життєдіяльності психічних властивостей людини щодо системної організації, сортування і переробки чуттєвих вражень тісно пов'язаний з психолого-педагогічними процесами сенсорного виховання

та рухового розвитку.

При цьому сенсорну інтеграцію розглядаємо як результат процесу об'єднання двох та більше сенсорних функцій, який упорядковує та організовує різноманітні враження і створює передумови для успішної адаптації до навколишнього середовища, ефективного сенсорно-моторного та емоційно-інтелектуального розвитку. Отже, сенсорна інтеграція – характеристика психічного розвитку, яка відображає взаємозв'язок та взаємовплив органів відчуття [7].

Список використаних джерел

1. Айрес, Э. Дж. Ребенок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития / Э. Дж. Айрес; [пер. с англ. Юлии Даре]. - М.: Теревинф, 2009. -272 с.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6-ти тт.Т. 5. Основы дефектологии. – М.: Педагогика, 1983. – 368 с.
3. Элленби, И. Право детей на развитие И. Элленби. – Мн.: БелАПДИ – Открытые двери, 1997. – 131 с.
4. Заплатинська А.Б. Напрями формування та корекції процесів сенсорної інтеграції у дітей з церебральним паралічем // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака – Вип.ХVII в дво частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Медобори, 2006, 2012. – С. 291-299.
5. Миненкова, И.Н. Обеспечение сенсорной интеграции в коррекционно-развивающей работе с детьми с тяжёлыми и или множественными нарушениями психофизического развития. – Мн: УО БГПУ им. М. Танка, 2007. – С. 86-92.
6. Шевцов А.Г., Заплатинська А.Б. Сенсорна інтеграція в системі медико-психолого-педагогічного реабілітування осіб з обмеженнями життєдіяльності // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету імені Івана Огієнка. Серія : соціально-педагогічна. Випуск 12. / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. – Кам'янець- Подільський "Аксиома", 2009. – С. 133-137.
7. Шостак В.И., Косенков Н.И. Психофизиология восприятия: как человек воспринимает мир и свое тело. СПб.: РОСК. 2001. – 136 с.

In the article the issue of implementation of the concept of sensory integration in special education and ways to use this term in interdisciplinary studies. In particular, the introduction of the concept in educational activities in the process of correction and rehabilitation exercises.

Keywords: sensory integration, sensory-integration therapy, sensory deprivation.

Отримано 17.9.2013